

قابل ملاحظه می‌باشد. ورود موج جمعیتی کشور به سنین استقلال، ادامه تحصیل و طلاق از دلایل رشد خانوارهای یک نفره می‌باشد؛ ضمن اینکه محدودیت فرصت‌های شغلی در شهرهای کوچک و متوسط و مهاجرت جوانان به شهرهای بزرگ برای برخورداری از فرصت‌های شغلی بهتر در افزایش خانوارهای یک نفره موثر بوده است. علاوه بر این، افزایش میانگین سن ازدواج و تمایل کمتر خانوارهای جدید به فرزنددار شدن در کاهش کلی بعد خانوار جمعیت شهری کشور تاثیرگذار بوده است.

بیشترین سهم خانوارها در این سال به خانوارهای چهار نفره به میزان ۲۸/۸ درصد اختصاص داشت. این میزان سهم در مقایسه با رقم سال قبل ۰/۶ واحد درصد افزایش نشان می‌دهد.

توزیع افراد خانوارها برحسب گروه‌های سنی نشان می‌دهد در سال ۱۳۹۱، ۳۰/۳ درصد از افراد خانوار در محدوده سنی ۱۶-۳۰ سال قرار داشته‌اند. مقایسه این سهم با ارقام سال‌های گذشته نشان‌دهنده کاهش سهم مذکور است. در این سال ۱۰/۱ درصد از افراد خانوار بالاتر از ۶۰ سال سن داشتند که در مقایسه با سال گذشته ۱/۱ واحد درصد افزایش نشان می‌دهد. انتظار می‌رود در سال‌های آینده افزایش سهم این گروه سنی از جمعیت تداوم یابد. با توجه به افزایش هزینه‌های درمان و مراقبت برای این گروه سنی، لازم است سیاست‌های حمایتی برای پوشش هزینه‌های درمان و افزایش سهم نسبی این گروه از جمعیت در سال‌های آتی، مد نظر قرار گیرد.

در سال ۱۳۹۱، مصرف خصوصی به قیمت‌های سال ۱۳۸۳ با ۱/۷ درصد کاهش به ۹۷۲/۶ هزار میلیارد ریال رسید. در این سال حدود ۰/۸ واحد درصد از کاهش ۶/۶ درصدی هزینه ناخالص داخلی به دلیل کاهش مصرف خصوصی بود. در سال مورد بررسی، به دلیل تداوم رشد قیمت‌ها، آثار توزیعی طرح هدفمندسازی یارانه‌ها که در سال قبل از آن منجر به بهبود نسبی شاخص‌های توزیع درآمد شده بود، خنثی شد. تغییرات شاخص‌های مذکور نشان‌دهنده بدتر شدن وضعیت توزیع درآمد است.

۱۰-۱- خصوصیات اجتماعی و اقتصادی خانوارها

در مناطق شهری کشور

نتایج بررسی بودجه خانوار در مناطق شهری ایران در سال ۱۳۹۱ حاکی از تداوم روند کاهشی بعد خانوار می‌باشد، به طوری که بعد خانوار با ۲/۰ درصد کاهش از ۳/۵۳ نفر در سال ۱۳۹۰ به ۳/۴۶ نفر در سال ۱۳۹۱ رسید. افزایش سهم خانوارهای یک، دو و سه نفره^(۱) و کاهش سهم خانوارهای پنج نفره و بیشتر در کاهش بعد خانوار موثر بود، به طوری که سهم خانوارهای یک الی سه نفره از ۵۱/۰ درصد در سال ۱۳۹۰ به ۵۲/۳ درصد در سال ۱۳۹۱ افزایش یافت. سهم خانوارهای یک نفره در سال ۱۳۹۱ در مقایسه با سال گذشته ۰/۷ واحد درصد افزایش یافت که در مقایسه با کاهش سهم ۰/۹ واحد درصدی سال گذشته

۱- سهم خانوارهای یک، دو و سه نفره در سال ۱۳۹۱ به ترتیب ۶/۴، ۱۷/۹ و ۲۸/۰ درصد بود که بیشترین سهم طی دوره ۹۱-۱۳۸۲ می‌باشد.

در سال ۱۳۹۱، سهم خانوارهای بدون فرد شاغل از کل خانوارها با ۲/۳ واحد درصد افزایش به ۲۳/۳ درصد رسید. بررسی روند سهم مذکور از سال ۱۳۸۲ نشان می‌دهد سهم خانوارهای بدون فرد شاغل به‌استثنای سال ۱۳۹۰ که اندکی کاهش داشت، رو به رشد بوده است. در این سال سهم خانوارهای با یک فرد شاغل به ۵۷/۵ درصد رسید که نسبت به سال قبل ۲/۰ واحد درصد کاهش نشان می‌دهد. سهم خانوارهای با دو و سه نفر شاغل و بیشتر هرکدام به ترتیب با ۰/۱ و ۰/۲ واحد درصد کاهش نسبت به سال گذشته به ۱۵/۸ و ۳/۴ درصد رسید. روند مذکور نشان‌دهنده افزایش بار تکفل خانوار می‌باشد.

توزیع تعداد افراد شاغل در خانوارها به تفکیک دهک‌های هزینه نشان می‌دهد که از کل خانوارهای دهک اول ۴۰/۶ درصد بدون فرد شاغل می‌باشند. نکته قابل توجه در این خصوص این است که در دهک اول حدود ۱/۲ درصد از خانوارها دارای سه فرد شاغل و بیشتر می‌باشند. سهم مذکور در دهک‌های دوم و سوم به ترتیب ۲/۴ و ۳/۱ درصد می‌باشد. بررسی ویژگی دهک‌های بالای درآمدی برحسب تعداد افراد شاغل نشان می‌دهد که در دهک دهم ۵۰/۰ درصد از خانوارها دارای یک نفر شاغل می‌باشند. ۸/۷ درصد از کل خانوارهای دارای یک نفر شاغل نیز در دهک دهم قرار دارند که در مقایسه با سایر دهک‌ها تفاوت چندانی ندارد.

توزیع افراد شاغل خانوارها برحسب رشته فعالیت اصلی محل کار در سال ۱۳۹۱ نشان می‌دهد که بیشترین سهم شاغلان به بخش‌های «عمده‌فروشی، خرده‌فروشی، هتل‌داری و رستوران»، «خدمات عمومی، اجتماعی و شخصی»، «صنعت و معدن» و «ساخت‌مان» به ترتیب به میزان ۲۲/۶، ۲۲/۰، ۱۶/۹ و ۱۵/۴ درصد اختصاص داشت. مقایسه سهم‌های مذکور با ارقام مشابه سال گذشته نشان‌دهنده کاهش سهم شاغلان بخش صنعت و معدن و افزایش سهم سایر بخش‌ها است.

بررسی توزیع افراد شش‌ساله و بیشتر خانوارها برحسب میزان سواد در سال ۱۳۹۱ نشان می‌دهد که ۱۱/۴ درصد از افراد خانوار بی‌سواد بوده‌اند و نسبت افراد تحصیل‌کرده با تحصیلات دانشگاهی از ۲۰/۱ درصد در سال ۱۳۹۰ به ۲۱/۰ درصد افزایش یافته است. علاوه بر این، بررسی میزان تحصیلات و جنسیت نشان می‌دهد که در سطوح پایین تحصیلی اختلاف معنی‌داری بین سهم زنان و مردان وجود دارد، ولی در سطوح بالای تحصیلی نسبت افراد با تحصیلات عالی در بین زنان و مردان تقریباً نزدیک به هم می‌باشد؛ به طوری که در سال ۱۳۹۱، از مجموع مردان ۸/۰ درصد بی‌سواد و ۲۲/۱ درصد دارای تحصیلات دانشگاهی بوده‌اند. نسبت‌های مذکور برای زنان به ترتیب ۱۴/۷ و ۱۹/۹ درصد است. توزیع افراد خانوار برحسب جنسیت و گروه‌های سنی نشان می‌دهد که حدود ۴۵/۲ درصد از افراد بی‌سواد در گروه سنی بالاتر از ۶۰ سال قرار دارند.

بررسی تعداد افراد باسواد در خانوار به تفکیک دهک‌های هزینه نشان می‌دهد در ۲۴/۷ درصد از خانوارهای دهک اول هیچ فرد باسواد وجود ندارد. در سایر دهک‌ها سهم خانوارهای بدون فرد باسواد در مقایسه با دهک اول بسیار پایین‌تر است. به عنوان مثال، در دهک‌های دوم و سوم به ترتیب ۹/۰ و ۵/۵ درصد خانوارها بدون فرد باسواد می‌باشند. از مجموع خانوارهای بدون فرد باسواد در کلیه دهک‌ها ۴۵/۵ درصد به دهک اول، ۱۶/۵ درصد به دهک دوم و ۱۰/۲ درصد به دهک سوم اختصاص دارد. به عبارت دیگر، حدود ۷۲ درصد از خانوارهای بدون فرد باسواد در سه دهک اول که در پایین‌ترین سطح رفاهی می‌باشند، قرار دارند. در دهک‌های بالاتر، خانوارهای با نفرت باسواد سهم بالاتری را دارا هستند، به طوری که از مجموع خانوارهای دارای ۵ نفر باسواد و بیشتر، بیشترین سهم به دهک نه و هشت به ترتیب به میزان ۱۵/۵ و ۱۴/۵ درصد اختصاص دارد. البته افزایش بعد خانوار در دهک‌های بالاتر و برخورداری از امکانات مالی بهتر، در بالا بودن سهم مذکور موثر است.

گزارش اقتصادی و ترازنامه سال ۱۳۹۱

بررسی نوع مصالح به کار رفته در ساختمان محل سکونت خانوار نشان می‌دهد سهم ساختمان‌های بتون‌آرمه و اسکلت فلزی از ۴۴/۳ درصد در سال ۱۳۹۰ به ۴۴/۱ درصد در سال ۱۳۹۱ کاهش یافته و در مقابل، سهم ساختمان‌های بلوک سیمانی افزایش داشته است. حدود ۵/۶ درصد از ساختمان‌ها به دلیل نوع مصالح به کار رفته (بناهای آجری با تیر چوبی، خشتی، گلی و چوبی) استحکام پایینی در برابر حوادث و سوانح طبیعی نظیر سیل و زلزله دارند و نیازمند بازسازی می‌باشند؛ ضمن اینکه بسیاری از ساختمان‌هایی که به ظاهر با مصالح مقاوم احداث شده‌اند نیز به دلیل به‌کارگیری سازه‌های غیر استاندارد مقاومت چندانی در برابر زلزله نخواهند داشت.

در این سال ۴/۲ درصد از خانوارها در محل سکونت خود از یک اتاق، ۳۱/۶ درصد از دو اتاق، ۴۵/۷ درصد از سه اتاق، ۱۴/۱ درصد از چهار اتاق، ۲/۹ درصد از پنج اتاق و ۱/۵ درصد از شش اتاق و بیشتر استفاده نموده‌اند. مقایسه سهم‌های مذکور با ارقام سال گذشته نشان‌دهنده کاهش سهم خانوارهای با یک و دو اتاق و افزایش سهم سایر خانوارها است. این روند موید بهبود وضعیت رفاهی خانوارها از منظر محل سکونت به شمار می‌رود.

یکی دیگر از معیارهای سنجش رفاه خانوار برخورداری از تسهیلات محل سکونت است. در سال ۱۳۹۱، به ترتیب ۹۹/۳ و ۱۰۰/۰ درصد خانوارهای شهری از امکانات آب لوله‌کشی و برق برخوردار بودند. همچنین، میزان برخورداری از گاز شهری و سیستم فاضلاب به‌ترتیب به ۹۲/۸ و ۳۸/۷ درصد رسید.

در سال ۱۳۹۱، ۲۱/۲ درصد از کل خانوارها در محل سکونت از اینترنت برخوردار بودند که نسبت به سال ۱۳۹۰، ۰/۶ واحد درصد کاهش داشته است.

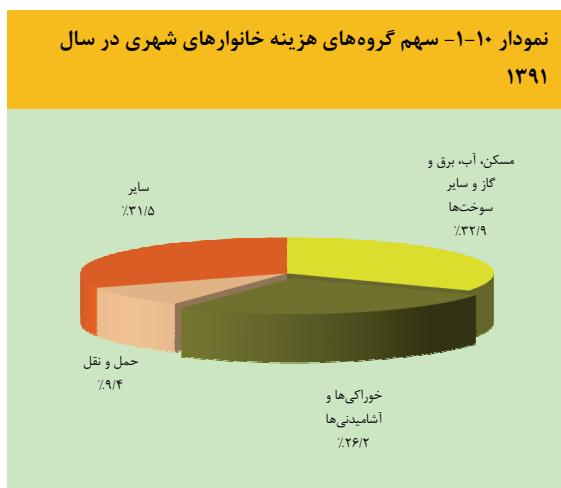
در این سال ۴۳/۱ درصد از خانوارها دارای اتومبیل شخصی و ۹۳/۷ درصد نیز دارای تلفن همراه بودند.

در سال مورد بررسی، توزیع افراد شاغل خانوارها برحسب میزان سواد و رشته فعالیت محل کار نشان می‌دهد که ۲۱/۵ درصد از کل شاغلان در بخش‌های مختلف اقتصادی دارای تحصیلات ابتدایی، کمتر و یا بی‌سواد بوده‌اند. بیشترین افراد بی‌سواد و با تحصیلات ابتدایی در بخش‌های «عمده‌فروشی، خرده‌فروشی، هتل‌داری و رستوران» و «ساختمان» و بیشترین افراد با تحصیلات دانشگاهی در بخش «خدمات عمومی، اجتماعی و شخصی» به کار اشتغال داشته‌اند. شایان ذکر است در سال ۱۳۹۱، ۲۷/۹ درصد از افراد شاغل خانوارها دارای تحصیلات دانشگاهی بوده‌اند که در مقایسه با سال قبل ۰/۸ واحد درصد افزایش نشان می‌دهد. همچنین، روند صعودی سهم کارکن موسسات خصوصی و روند نزولی سهم کارکن موسسات دولتی و عمومی از کل شاغلان، نشان‌دهنده جایگزینی بخش خصوصی به جای بخش دولتی طی سال‌های اخیر می‌باشد. در سال مورد بررسی، سهم کارکن مستقل به ۳۲/۰ درصد رسید که در مقایسه با سال قبل ۱/۶ واحد درصد افزایش داشت.

بررسی نحوه تصرف مسکن محل سکونت خانوارها در سال مورد بررسی نشان می‌دهد سهم خانوارهای دارای مسکن شخصی (مالک‌نشین) از ۶۰/۸ درصد در سال ۱۳۹۰ به ۶۲/۴ درصد در سال ۱۳۹۱ افزایش یافته است. درصد توزیع خانوارها به تفکیک دهک‌های هزینه و نحوه تصرف مسکن نشان می‌دهد که از کل خانوارهای دارای مسکن شخصی ۷/۷ درصد در دهک اول، ۸/۲ درصد در دهک دوم و ۸/۵ درصد در دهک سوم قرار دارند. توزیع خانوارهای دارای مسکن شخصی به تفکیک دهک‌های هزینه نشان می‌دهد بیشترین سهم به دهک دهم و به میزان ۱۲/۵ درصد اختصاص دارد. در سال ۱۳۹۱، ۲۷/۰ درصد از خانوارها اجاره‌نشین بودند که نسبت به سال گذشته ۱/۵ واحد درصد کاهش نشان می‌دهد. از کل خانوارهای دهک اول ۳۳/۰ درصد دارای مسکن استیجاری بودند که در مقایسه با سال پیش از آن ۱/۸ واحد درصد کاهش داشت. اجرای طرح مسکن مهر در افزایش سهم خانوارهای مالک‌نشین و کاهش سهم خانوارهای مستاجر به‌ویژه در دهک‌های پایین هزینه‌ای موثر بوده است.

۱۰-۲- تحلیل هزینه‌ای بودجه خانوار

هزینه خانوار عمدتاً در گروه کالاهایی بوده که ضروری محسوب می‌شوند و آمارها حاکی از تعدیل هزینه‌های خانوار به سمت کالاهای ضروری است.

مجموع سهم گروه‌های «خوراکی‌ها و آشامیدنی‌ها» و «مسکن، آب، برق، گاز و سایر سوخت‌ها» در سال ۱۳۹۱ به ۵۹/۱ درصد رسید، در حالی که متوسط سهم این گروه‌ها از سال ۹۰-۱۳۸۳ حدود ۵۴/۹ درصد بوده است. تورم فزاینده در این گروه‌ها منجر به تخصیص نسبت بیشتری از منابع درآمدی خانوار به آن شده که به ناچار کاهش مصرف خانوار در دیگر گروه‌های هزینه‌ای را در پی داشته است.

در این سال سهم گروه‌های هزینه‌ای «لوازم، اثاث و خدمات مورد استفاده در خانه»، «پوشاک و کفش»، «حمل و نقل»، «تفریح و امور فرهنگی»، «تحصیل» و «رستوران و هتل» به کمترین مقدار خود از سال ۱۳۸۳ رسید. افزایش قیمت ناشی از شرایط تحریم و افزایش نرخ ارز، از جمله دلایل مهم تعدیل هزینه خانوارها در گروه‌های مذکور می‌باشد.

براساس گزارش اداره آمار اقتصادی بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، مجموع هزینه ناخالص^(۱) خانوار در مناطق شهری در سال ۱۳۹۱ با ۲۴/۵ درصد افزایش نسبت به سال قبل از آن به ۲۱۶/۵ میلیون ریال (ماهانه ۱۸۰۴۵ هزار ریال) رسید. در این سال متوسط هزینه ناخالص یک خانوار شهری به قیمت‌های ثابت سال ۱۳۹۰، ۱۶۷/۹ میلیون ریال بود که نسبت به سال قبل ۳/۵ درصد کاهش نشان می‌دهد. مقایسه حداقل دستمزد در سال ۱۳۹۱ (ماهانه ۳۸۹۷ هزار ریال) با متوسط هزینه ماهانه گروه خوراکی‌ها و آشامیدنی‌ها در این سال (۴۷۳۷ هزار ریال) بیانگر این است که حداقل دستمزد پرداختی به کارگران به طور متوسط حدود ۸۲ درصد از هزینه‌های گروه مذکور را پوشش می‌دهد. اگرچه با لحاظ نمودن یارانه نقدی بخشی از کسری درآمد خانوار پوشش داده می‌شود، اما شکاف درآمد و هزینه برای گروه‌های پایین درآمدی و صاحبان مشاغل غیرحرفه‌ای به خصوص برای افراد با سابقه کار پایین، بسیار بالا است.

بررسی هزینه ناخالص خانوارهای شهری به تفکیک گروه‌های هزینه نشان می‌دهد سهم چهار گروه «مسکن، آب، برق، گاز و سایر سوخت‌ها»، «خوراکی‌ها و آشامیدنی‌ها»، «بهداشت و درمان» و «دخانیات» در سال ۱۳۹۱ در مقایسه با سال ۱۳۹۰ به ترتیب ۲/۳، ۱/۳، ۰/۲ و ۰/۱ واحد درصد افزایش و سهم دیگر گروه‌ها کاهش یافته است. بیشترین کاهش مربوط به گروه حمل و نقل معادل ۲/۳ واحد درصد بود. افزایش سهم

۱- هزینه ناخالص بدون احتساب مبالغ پرداختی خانوار بابت مالیات و حق بازنشستگی (سهم خانوار) می‌باشد.

گزارش اقتصادی و ترازنامه سال ۱۳۹۱

جدول ۱۰-۱- مقایسه تغییرات و سهم هزینه ناخالص برحسب گروه‌های هزینه در مناطق شهری (ده هزار ریال- درصد)

سهم(درصد)	درصد تغییر		سال				
	۱۳۹۰	۱۳۹۱	۱۳۹۰	۱۳۹۱	۱۳۸۹		
۲۶/۲	۲۴/۹	۳۱/۴	۲۲/۹	۵۶۸۴/۱	۴۳۲۶/۷	۳۵۲۱/۳	خوراکی‌ها و آشامیدنی‌ها
۰/۴	۰/۳	۵۴/۶	۷/۶	۸۶/۳	۵۵/۸	۵۱/۹	دخانیات
۴/۵	۴/۶	۲۳/۶	۱۴/۹	۹۸۴/۲	۷۹۶/۳	۶۹۳/۱	پوشاک و کفش
۳۲/۹	۳۰/۶	۳۳/۵	۲۵/۰	۷۱۱۵/۸	۵۳۲۹/۲	۴۲۶۳/۷	مسکن، آب، برق، گاز و سایر سوخت‌ها
۴/۵	۴/۸	۱۶/۲	۱۲/۵	۹۶۴/۷	۸۳۰/۴	۷۳۸/۲	لوازم، اثاث و خدمات مورد استفاده در خانه
۵/۵	۵/۳	۲۷/۵	۱۸/۲	۱۱۸۵/۸	۹۳۰/۰	۷۸۶/۶	بهداشت و درمان
۹/۴	۱۱/۷	۰/۴	۲۶/۸	۲۰۳۹/۰	۲۰۳۱/۰	۱۶۰۱/۴	حمل و نقل
۲/۰	۲/۳	۱۲/۰	۲۳/۰	۴۴۱/۵	۳۹۴/۱	۳۲۰/۳	ارتباطات
۲/۳	۲/۷	۸/۱	۱۸/۷	۵۰۷/۰	۴۶۹/۱	۳۹۵/۲	تفریح و امور فرهنگی
۱/۹	۲/۱	۱۵/۵	۵/۱	۴۲۱/۷	۳۶۵/۳	۳۴۷/۵	تحصیل
۲/۱	۲/۳	۱۴/۱	۲۶/۴	۴۵۳/۵	۳۹۷/۳	۳۱۴/۳	رستوران و هتل
۸/۲	۸/۴	۲۰/۷	۲۹/۵	۱۷۷۰/۳	۱۴۶۷/۳	۱۱۳۲/۶	کالاها و خدمات متفرقه
۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	۲۴/۵	۲۲/۸	۲۱۶۵۴/۰	۱۷۳۹۲/۶	۱۴۱۶۶/۲	هزینه کل

درمان» و «تحصیل»، دیگر گروه‌های هزینه‌ای کاهش قابل ملاحظه‌ای داشتند. بیشترین کاهش در گروه‌های «تفریح و امور فرهنگی»، «لوازم، اثاث و خدمات مورد استفاده در خانه»، «حمل و نقل»، «رستوران و هتل» و «کالاها و خدمات متفرقه» به ترتیب به میزان ۲۳/۰، ۲۲/۵، ۱۷/۸ و ۱۷/۷ درصد بود.

در سال ۱۳۹۱، هزینه ناخالص واقعی خانوار (به قیمت‌های ثابت ۱۳۹۰) با ۳/۵ درصد کاهش در مقایسه با سال قبل به ۱۶۷/۹ میلیون ریال رسید. بررسی تغییرات هزینه خانوار به تفکیک اجزای آن و به قیمت‌های ثابت نشان می‌دهد که بجز چهار گروه «مسکن، آب، برق، گاز و سایر سوخت‌ها»، «ارتباطات»، «بهداشت و

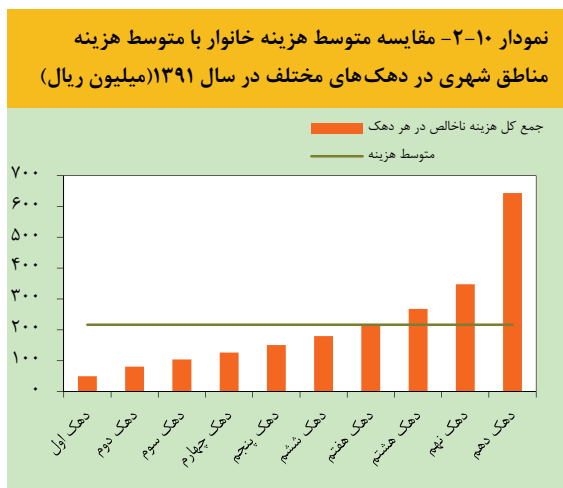
جدول ۱۰-۲- مقایسه تغییرات و سهم هزینه ناخالص واقعی برحسب گروه‌های هزینه در مناطق شهری (ده هزار ریال- درصد)

سهم(درصد)	درصد تغییر		سال				
	۱۳۹۰	۱۳۹۱	۱۳۹۰	۱۳۹۱	۱۳۸۹		
۲۳/۴	۲۴/۹	-۹/۱	-۲/۴	۳۹۳۲/۳	۴۳۲۶/۷	۴۴۳۳/۵	خوراکی‌ها و آشامیدنی‌ها
۰/۳	۰/۳	-۱۵/۳	۱/۲	۴۷/۳	۵۵/۸	۵۵/۲	دخانیات
۴/۰	۴/۶	-۱۶/۴	-۶/۰	۶۶۶/۰	۷۹۶/۳	۸۴۶/۸	پوشاک و کفش
۳۷/۵	۳۰/۷	۱۸/۲	۵/۷	۶۳۰۱/۸	۵۳۳۱/۴	۵۰۴۱/۸	مسکن، آب، برق، گاز و سایر سوخت‌ها
۳/۸	۴/۸	-۲۳/۰	-۵/۰	۶۳۹/۲	۸۳۰/۲	۸۷۴/۲	لوازم، اثاث و خدمات مورد استفاده در خانه
۵/۷	۵/۳	۲/۳	۰/۸	۹۵۱/۰	۹۲۹/۸	۹۲۲/۰	بهداشت و درمان
۹/۴	۱۱/۷	-۲۲/۵	-۰/۶	۱۵۷۴/۶	۲۰۳۱/۳	۲۰۴۳/۰	حمل و نقل
۲/۴	۲/۳	۴/۲	۲۰/۸	۴۱۰/۷	۳۹۴/۰	۳۲۶/۱	ارتباطات
۲/۱	۲/۷	-۲۳/۳	۳/۸	۳۵۹/۶	۴۶۹/۱	۴۵۲/۱	تفریح و امور فرهنگی
۲/۲	۲/۱	۱/۲	-۷/۸	۳۶۹/۶	۳۶۵/۲	۳۹۶/۲	تحصیل
۱/۹	۲/۳	-۱۷/۸	۷/۲	۳۲۶/۹	۳۹۷/۶	۳۷۰/۸	رستوران و هتل
۷/۲	۸/۴	-۱۷/۷	۶/۱	۱۲۰۷/۷	۱۴۶۶/۶	۱۳۸۱/۷	کالاها و خدمات متفرقه
۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	-۳/۵	۱/۵	۱۶۷۸۶/۷	۱۷۳۹۴/۲	۱۷۱۴۳/۵	هزینه کل(۱)

۱- هزینه کل واقعی به جای تقسیم هزینه کل به قیمت جاری بر شاخص کل قیمت‌ها، از مجموع هزینه‌های واقعی به تفکیک گروه‌های هزینه محاسبه شده است. علت اتخاذ این روش تغییر سهم گروه‌های هزینه به نسبت سال پایه ۱۳۹۰ می‌باشد.

متوسط هزینه یک خانوار در دهک دهم معادل ۳/۰ برابر متوسط هزینه یک خانوار شهری بود. این در حالی است که متوسط هزینه دهک اول تنها ۲۲/۹ درصد متوسط هزینه یک خانوار شهری است. بررسی‌ها نشان می‌دهد متوسط هزینه دهک‌های اول تا ششم کمتر از متوسط هزینه یک خانوار شهری است.

در سال ۱۳۹۱، رشد هزینه واقعی ناخالص در کلیه دهک‌های هزینه‌ای منفی بود. در این سال بیشترین کاهش رفاه در دهک‌های نهم، ششم و پنجم رخ داد. به علاوه، بعد از اجرای قانون هدفمندسازی یارانه‌ها اختلاف تورم در دهک‌های مختلف بیشتر شده است. با توجه به اینکه تورم حاصل از هدفمندی یارانه‌ها سطح رفاه خانوارهای با درآمد پایین را بیشتر متاثر ساخته، لازم است سیاست‌های حمایتی به نفع دهک‌های پایین هزینه‌ای اتخاذ شود.

مقایسه نرخ تورم در گروه‌های مختلف هزینه در سال ۱۳۹۱ نشان می‌دهد که بیشترین میزان تورم به گروه‌های «دخانیات»، «لوازم، اثاث و خدمات مورد استفاده در خانه»، «پوشاک و کفش»، «کالاها و خدمات متفرقه» و «خوراکی‌ها و آشامیدنی‌ها» و کمترین آن به گروه «ارتباطات» اختصاص داشت.

جدول ۱۰-۳- مقایسه رشد هزینه ناخالص و تورم برحسب گروه‌های هزینه در مناطق شهری (درصد)

رشد هزینه ناخالص	تورم	رشد هزینه ناخالص واقعی خانوار	
۳۱/۴	۴۴/۶	-۹/۱	خوراکی‌ها و آشامیدنی‌ها
۵۴/۶	۸۲/۵	-۱۵/۳	دخانیات
۲۳/۶	۴۷/۸	-۱۶/۴	پوشاک و کفش
۳۳/۵	۱۲/۹	۱۸/۲	مسکن، آب، برق، گاز و سایر سوخت‌ها
۱۶/۲	۵۰/۹	-۲۳/۰	لوازم، اثاث و خدمات مورد استفاده در خانه
۲۷/۵	۲۴/۷	۲/۳	بهداشت و درمان
۰/۴	۲۹/۵	-۲۲/۵	حمل و نقل
۱۲/۰	۷/۵	۴/۲	ارتباطات
۸/۱	۴۱/۰	-۲۳/۳	تفریح و امور فرهنگی
۱۵/۵	۱۴/۱	۱/۲	تحصیل
۱۴/۱	۳۸/۸	-۱۷/۸	رستوران و هتل
۲۰/۷	۴۶/۵	-۱۷/۷	کالاها و خدمات متفرقه
۲۴/۵	۳۰/۵	-۳/۵	هزینه کل

۱۰-۳- تحلیل هزینه‌ای بودجه خانوار به تفکیک دهک‌ها

بررسی هزینه خانوار به تفکیک دهک‌های هزینه‌ای نشان می‌دهد که نسبت متوسط هزینه خانوار در دهک دهم به دهک اول (۱۰ درصد ثروتمندترین به ۱۰ درصد فقیرترین) در سال ۱۳۹۱ به ۱۳/۰ برابر رسید که نسبت به سال قبل افزایش داشته و نشان‌دهنده بدتر شدن توزیع درآمد است. در سال ۱۳۹۱،

جدول ۱۰-۴- مقایسه متوسط هزینه ناخالص خانوارها در دهک‌های مختلف به قیمت جاری و ثابت در مناطق شهری

(ده هزار ریال - درصد)

دهک	۱ دهک	۲ دهک	۳ دهک	۴ دهک	۵ دهک	۶ دهک	۷ دهک	۸ دهک	۹ دهک	۱۰ دهک	
سال ۱۳۹۰	۴۱۰۷	۶۶۲۲	۸۴۴۴	۱۰۳۲۱	۱۲۴۳۸	۱۴۷۹۹	۱۷۷۲۹	۲۱۷۶۳	۲۸۴۵۳	۴۹۳۴۷	رشد هزینه
سال ۱۳۹۱	۴۹۵۰	۸۰۵۳	۱۰۳۹۱	۱۲۶۱۰	۱۵۰۴۰	۱۷۹۵۱	۲۱۶۹۶	۲۶۷۶۵	۳۴۷۶۵	۶۴۳۲۲	رشد هزینه ناخالص (جاری)
رشد واقعی	۲۰/۵	۲۱/۶	۲۳/۱	۲۲/۲	۲۰/۹	۲۱/۳	۲۲/۴	۲۳/۰	۲۲/۶	۳۰/۳	رشد واقعی هزینه ناخالص
رشد واقعی	-۴/۲	-۴/۳	-۴/۵	-۵/۳	-۷/۱	-۷/۱	-۶/۴	-۶/۹	-۷/۳	-۲/۳	

گزارش اقتصادی و ترازنامه سال ۱۳۹۱

در سال ۱۳۹۱، در دهک‌های بالای هزینه‌ای، کمترین سهم هزینه به گروه‌های «دخانیات» و «ارتباطات» اختصاص داشت. البته میزان هزینه تخصیص یافته در دهک دهم برای گروه‌های مزبور به ترتیب ۲/۶ و ۶/۹ برابر دهک اول بود. چنانچه نسبت هزینه را به عنوان شاخص نابرابری به شمار آوریم، بیشترین نابرابری در گروه «تحصیل» وجود دارد، به نحوی که هزینه دهک دهم در این گروه ۴۴/۹ برابر دهک اول می‌باشد. در سال ۱۳۹۱، نسبت هزینه دهک دهم به دهک اول در بیشتر گروه‌های هزینه‌ای در مقایسه با سال قبل افزایش معنی‌داری داشته است که حاکی از بدتر شدن توزیع درآمد در سال ۱۳۹۱ می‌باشد.

بررسی سهم دهک‌ها از هریک از گروه‌های هزینه نشان می‌دهد گروه‌های «مسکن، آب، برق، گاز و سایر سوخت‌ها» و «خوراکی‌ها و آشامیدنی‌ها» در تمامی دهک‌ها بیشترین سهم هزینه را در بودجه خانوار به خود اختصاص می‌دهند. در دهک اول، دو گروه مذکور ۷۵/۹ درصد از کل هزینه‌ها را تشکیل می‌دهند. با توجه به اینکه در دهک‌های پایین نسبت خانوارهای اجاره‌نشین بالاتر از سایر دهک‌ها است، سهم بالای گروه مسکن نشان‌دهنده اثرپذیری بیشتر این گروه از تغییرات شاخص اجاره‌بها است.

جدول ۱۰-۵- سهم گروه‌های مختلف هزینه در دهک‌ها در مناطق شهری در سال ۱۳۹۱

(درصد)

سهم متوسط	دهک ۱۰	دهک ۹	دهک ۸	دهک ۷	دهک ۶	دهک ۵	دهک ۴	دهک ۳	دهک ۲	دهک ۱	
۲۶/۲	۱۹/۸	۲۶/۴	۲۸/۲	۲۹/۰	۲۹/۵	۳۰/۵	۳۰/۴	۳۱/۹	۳۱/۶	۳۱/۰	خوراکی‌ها و آشامیدنی‌ها
۰/۴	۰/۲	۰/۴	۰/۴	۰/۳	۰/۵	۰/۵	۰/۶	۰/۶	۰/۹	۱/۰	دخانیات
۴/۵	۴/۹	۵/۲	۴/۸	۴/۸	۴/۴	۳/۹	۳/۹	۳/۴	۳/۲	۲/۳	پوشاک و کفش
											مسکن، آب، برق، گاز و سایر سوخت‌ها
۳۲/۹	۳۴/۴	۲۸/۱	۲۹/۶	۳۱/۰	۳۱/۷	۳۳/۵	۳۶/۳	۳۷/۰	۴۰/۳	۴۴/۹	لوازم، اثاث و خدمات مورد استفاده در خانه
۴/۵	۵/۵	۵/۰	۴/۵	۴/۱	۴/۰	۳/۶	۳/۳	۲/۸	۲/۵	۲/۲	بهداشت و درمان
۵/۵	۶/۵	۵/۷	۴/۷	۵/۲	۵/۰	۵/۲	۴/۶	۵/۰	۴/۲	۴/۲	حمل و نقل
۹/۴	۱۲/۳	۱۱/۳	۹/۷	۸/۱	۷/۸	۶/۷	۵/۴	۵/۳	۴/۶	۳/۹	ارتباطات
۲/۰	۱/۵	۱/۹	۲/۱	۲/۲	۲/۴	۲/۵	۲/۵	۲/۶	۲/۷	۲/۸	تفریح و امور فرهنگی
۲/۳	۲/۶	۲/۷	۲/۷	۲/۵	۲/۲	۲/۰	۱/۸	۱/۵	۱/۲	۰/۸	تحصیل
۱/۹	۲/۰	۲/۳	۲/۲	۲/۲	۲/۰	۱/۸	۱/۸	۱/۲	۱/۰	۰/۶	رستوران و هتل
۲/۱	۲/۶	۲/۳	۲/۳	۱/۹	۱/۸	۱/۶	۱/۳	۱/۳	۱/۲	۰/۹	کالاها و خدمات متفرقه
۸/۲	۷/۸	۸/۶	۸/۸	۸/۷	۸/۷	۸/۲	۸/۲	۷/۳	۶/۷	۵/۵	

۱۰-۴- تحلیل هزینه خانوار به تفکیک استانی

مذکور با ارقام سال گذشته حاکی از افزایش نابرابری توزیع درآمد در میان استان‌های کشور است.

در سال ۱۳۹۱، متوسط هزینه ناخالص به قیمت‌های ثابت سال ۱۳۹۰ در بیشتر استان‌های کشور کاهش یافت. استان هرمزگان با ۲۰/۷ درصد بیشترین کاهش و استان کهگیلویه و بویراحمد با ۲۸/۷ درصد بیشترین رشد هزینه‌های واقعی را به خود اختصاص دادند.

بررسی متوسط هزینه سالانه ناخالص یک خانوار در مناطق شهری استان‌های مختلف نشان می‌دهد در سال ۱۳۹۱، استان تهران بیشترین و استان هرمزگان کمترین میزان هزینه را در میان استان‌های کشور به قیمت‌های جاری و ثابت سال ۱۳۹۰ داشته‌اند. متوسط هزینه یک خانوار در استان تهران براساس قیمت‌های جاری و ثابت به ترتیب معادل ۲/۵ و ۲/۶ برابر یک خانوار در استان هرمزگان می‌باشد. مقایسه نسبت‌های

فصل ۱۰ امور اجتماعی و رفاه خانوار

سرمایه‌گذاری، اوراق مشارکت و مواردی نظیر آن به ۲۴/۹ درصد رسید که در مقایسه با سال قبل ۰/۱ واحد درصد افزایش نشان می‌دهد.

در این سال متوسط درآمد خانوارها به قیمت ثابت سال ۱۳۹۰ معادل ۱۶۰/۲ میلیون ریال بود که در مقایسه با هزینه واقعی خانوار در این سال به میزان ۱۶۷/۹ میلیون ریال، حاکی از کسری بودجه خانوار است.

توزیع متوسط درآمد ناخالص خانوار براساس تعداد نفرات خانوار نشان می‌دهد خانوارهای ۱۰ نفره بیشترین میزان درآمد (۲۶۹/۷ میلیون ریال) را داشتند. این گروه از خانوارها حدود ۰/۲ درصد از کل خانوارها را شامل می‌شوند. بیشترین سهم خانوارها به میزان ۲۸/۸ درصد به خانوارهای ۴ نفره اختصاص داشت. متوسط درآمد سالانه ناخالص این گروه از خانوارها ۲۳۳/۳ میلیون ریال بود. البته بیشترین درآمد سرانه به خانوارهای یک نفره (۱۱۹/۱ میلیون ریال) اختصاص داشت؛ این گروه از خانوارها ۶/۴ درصد از خانوارها را شامل می‌شوند.

توزیع بعد خانوار در بین استان‌های کشور نشان می‌دهد بیشترین رقم به استان سیستان و بلوچستان (۴/۶ نفر) و کمترین آن به استان گیلان (۳/۱ نفر) اختصاص داشته است. میانگین بعد خانوار در مناطق شهری استان‌های کشور در سال ۱۳۹۱، ۳/۶ نفر و واریانس آن ۰/۱ نفر بود که در مقایسه با ارقام سال قبل ۰/۱ واحد درصد کاهش داشت.

۱۰-۵- تحلیل درآمد خانوار

متوسط درآمد پولی و غیرپولی ناخالص خانوارها در سال ۱۳۹۱ با ۲۵/۰ درصد افزایش به ۲۰۹/۱ میلیون ریال (ماهانه ۱۷۴۲۲ هزار ریال) رسید. از این مقدار، ۷۰/۹ درصد درآمد پولی ناخالص و ۲۹/۱ درصد درآمد غیرپولی بود. قسمت عمده درآمدهای غیرپولی شامل ارزش اجاری مسکن و میزان آن تحت تاثیر تغییرات بازار مسکن است و معمولاً جریان نقدی برای خانوار به دنبال ندارد.

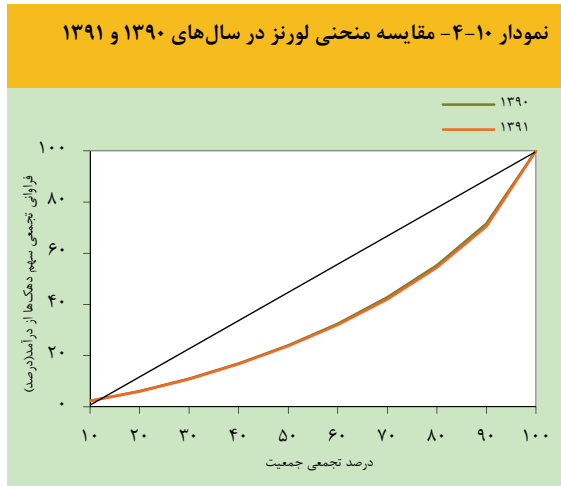
براساس گزارش نتایج بررسی بودجه خانوار در سال ۱۳۹۱، سهم درآمدهای متفرقه خانوار شامل حقوق مستمری و بازنشستگی، درآمد اجاره‌خانه، سود حاصل از سپرده‌های

جدول ۱۰-۶- متوسط درآمد سالانه ناخالص یک خانوار در مناطق شهری به تفکیک گروه‌های هزینه (هزار ریال)

سهم (درصد)		درصد تغییر		سال			
۱۳۹۱	۱۳۹۰	۱۳۹۱	۱۳۹۰	۱۳۹۱	۱۳۹۰	۱۳۸۹	
۷۰/۹	۷۳/۹	۱۹/۸	۲۳/۲	۱۴۸۱۱۹/۲	۱۲۳۶۱۵/۱	۱۰۰۳۰۵/۶	درآمد پولی ناخالص
۱۰/۱	۱۲/۰	۵/۳	۷/۵	۲۱۰۹۸/۲	۲۰۰۳۲/۸	۱۸۶۳۸/۲	درآمد از مزد و حقوق - بخش دولتی و عمومی
۱۳/۷	۱۴/۹	۱۵/۴	۲۵/۳	۲۸۷۰۸/۳	۲۴۸۷۵/۹	۱۹۸۴۹/۵	درآمد از مزد و حقوق - بخش خصوصی
۱/۰	۱/۲	۰	۰	۲۱۴۶/۷	۱۹۴۷/۴	۱۷۵۸/۲	درآمد از مشاغل آزاد کشاورزی (۱)
۱۷/۸	۱۷/۹	۲۴/۸	۸/۸	۳۷۲۹۹/۲	۲۹۸۸۷/۰	۲۷۴۶۳/۰	درآمد از مشاغل آزاد غیر کشاورزی
۲۴/۹	۲۴/۸	۲۵/۳	۴۸/۸	۵۲۰۳۸/۷	۴۱۵۴۴/۳	۲۷۹۲۶/۹	درآمدهای متفرقه
۳/۳	۳/۲	۲۸/۲	۱۴/۱	۶۸۲۸/۲	۵۳۲۷/۶	۴۶۶۹/۷	درآمد حاصل از فروش کالاهای دست دوم
۲۹/۱	۲۶/۱	۳۹/۸	۱۹/۴	۶۰۹۳۹/۹	۴۳۵۸۱/۷	۳۶۵۰۸/۰	درآمدهای غیر پولی
۲۲/۶	۱۹/۴	۴۶/۴	۱۴/۳	۴۷۳۷۸/۴	۳۲۲۶۰/۴	۲۸۳۲۲/۶	ارزش اجاری مسکن شخصی (مالک‌نشین)
۶/۵	۶/۷	۲۰/۹	۳۷/۱	۱۳۵۶۱/۶	۱۱۲۲۱/۳	۸۱۸۴/۴	سایر (۲)
۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	۲۵/۰	۲۲/۲	۲۰۹۰۵۹/۲	۱۶۷۱۹۶/۸	۱۳۶۸۱۳/۶	مجموع درآمد پولی و غیرپولی ناخالص

۱- با توجه به اینکه تعداد خانوارهای نمونه دارای درآمد از مشاغل آزاد کشاورزی بهینه نمی‌باشد، ارقام این گروه درآمدی قابل استناد نبوده و لذا از مقایسه آن با سال قبل خودداری شده است.

۲- شامل برآورد ارزش اجاری مسکن در برابر خدمت و رایگان، ارزش کالاها و خدمات در برابر مزد و حقوق، رایگان (نه از خانوار دیگر) و تولید برای مصرف در خانه از محل کسب کشاورزی و غیر کشاورزی می‌باشد.

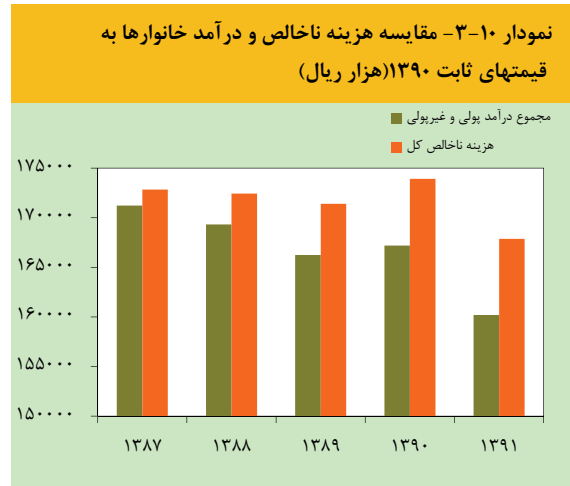

۱۰-۷- شاخص رفاه اجتماعی سن^(۱)

شاخص رفاه اجتماعی سن برای مقایسه رفاه طی دوره زمانی خاص به کار می‌رود. از آنجا که محاسبه شاخص برای مناطق روستایی و کل کشور مد نظر است، در محاسبات از آمار ضریب جینی مرکز آمار ایران در مناطق شهری، روستایی و کل کشور استفاده می‌شود. همچنین، در محاسبه این شاخص به علت در دسترس نبودن اطلاعات مربوط به درآمد سرانه در مناطق شهری و روستایی از هزینه مصرفی سرانه در مناطق شهری و روستایی به عنوان متغیر جایگزین استفاده می‌شود.

شاخص رفاه اجتماعی سن در مناطق شهری و روستایی در سال ۱۳۹۱^(۲) (بر پایه سال ۱۳۸۳=۱۰۰) به ترتیب به ۱۳۳/۴ و ۱۲۷/۴ رسید که در مقایسه با سال ۱۳۹۰ به ترتیب ۴/۵ درصد کاهش و ۴/۰ درصد افزایش یافته است. افزایش ضریب جینی در مناطق شهری در کاهش شاخص و کاهش ضریب جینی در مناطق روستایی متأثر از افزایش تولید کشاورزی، در افزایش شاخص مذکور

۱- Amartya Sen Index: از جمله شاخص‌های سنجش رفاه یک جامعه، شاخص رفاه اجتماعی آمارتیا سن می‌باشد. وی شاخص رفاه اجتماعی (W) را چنین تعریف می‌کند: $W = \mu(1-G)$ که در آن μ درآمد سرانه و G ضریب جینی است.
۲- در محاسبه شاخص سن برای سال ۱۳۹۱ از ضریب جینی نه‌ماهه استفاده شده است.

۱۰-۶- اندازه‌گیری و تحلیل نابرابری توزیع درآمد

در سال ۱۳۹۱، ضریب جینی به رقم ۰/۳۸۳۴ رسید که در مقایسه با سال قبل ۲/۲ درصد افزایش نشان می‌دهد. در این سال نسبت درآمد ۱۰ درصد ثروتمندترین به ۱۰ درصد فقیرترین خانوارها نیز با ۰/۷ واحد افزایش از ۱۲/۲ برابر به ۱۲/۹ برابر رسید. مقایسه سهم دهک‌ها از کل درآمد نشان می‌دهد سهم نه دهک درآمدی در مقایسه با سال قبل با کاهش و سهم دهک دهم با افزایش روبرو بوده است. چنان که انتظار می‌رفت به دلیل افزایش قیمت‌ها وضعیت توزیع درآمد در سال ۱۳۹۱ به ضرر گروه‌های پایین درآمدی بود. این وضعیت نشان می‌دهد که در سال مذکور، توزیع درآمد از گروه‌های پایین و متوسط درآمدی به سمت بالاترین گروه درآمدی تعدیل شده است. توزیع یکسان یارانه و عدم تعدیل آن با توجه به نرخ تورم در افزایش ضریب جینی و بدتر شدن توزیع درآمد موثر بوده است.

جدول ۱۰-۷- شاخص‌های نابرابری توزیع درآمد در مناطق شهری

	سال	
	۱۳۹۱	۱۳۹۰
ضریب جینی	۰/۳۸۳۴	۰/۳۷۵۰
سهم ۴۰ درصد خانوارهای کم‌درآمد (درصد)	۱۶/۷	۱۶/۹
سهم ۴۰ درصد خانوارهای با درآمد متوسط (درصد)	۳۷/۷	۳۸/۴
سهم ۲۰ درصد خانوارهای با درآمد بالا (درصد)	۴۵/۶	۴۴/۷
نسبت ۱۰ درصد ثروتمندترین به ۱۰ درصد فقیرترین خانوارها	۱۲/۹	۱۲/۲

۱۰-۸-تامین اجتماعی

۱۰-۸-۱-تامین اجتماعی حمایتی

در سال ۱۳۹۱، تعداد افراد تحت پوشش کمیته امداد امام خمینی (ره) با ۷/۲ درصد کاهش به ۵/۸ میلیون نفر رسید. این تعداد در سال مورد گزارش حدود ۷/۷ درصد کل جمعیت کشور را تشکیل می‌دهد. اتخاذ سیاست‌های جدید حمایتی در جهت ایجاد اشتغال و حذف وابستگی به پرداخت‌های ماهانه این نهاد، در کاهش افراد تحت پوشش موثر بوده است. در این سال کل مستمری پرداختی کمیته امداد با ۵/۰ درصد افزایش به ۴۳/۴ هزار میلیارد ریال رسید. در این سال مستمری پرداختی سرانه به مددجویان طرح مددجویی به قیمت‌های ثابت (سال ۱۳۹۰) در مقایسه با سال قبل ۱۷/۳ درصد کاهش یافت.

جدول ۱۰-۸- شاخص رفاه اجتماعی سن

کل کشور	مناطق شهری	مناطق روستایی
۱۲۴/۱	۱۲۴/۸	۱۱۳/۵
۱۲۷/۹	۱۳۰/۰	۱۱۳/۲
۱۴۰/۶	۱۳۹/۶	۱۲۲/۶
۱۳۷/۹	۱۳۳/۴	۱۲۷/۴

جدول ۱۰-۹- افراد تحت پوشش کمیته امداد امام خمینی (ره) و میزان کمک‌های پرداختی

درصد تغییر	سال	
	۱۳۹۰	۱۳۹۱
۱۳۸۹	۱۳۹۰	۱۳۹۱
۷۵۳۱	۶۲۸۳	۵۸۳۳
کل افراد تحت پوشش (هزار نفر)		
۴۹۸۰	۴۵۹۳	۴۳۲۳
مددجویان دائمی		
۳۳۱۵	۳۰۱۸	۲۸۲۳
طرح مددجویی		
۱۶۶۵	۱۵۷۵	۱۵۰۰
طرح شهید رجایی		
۲۵۵۱	۱۶۹۰	۱۵۱۰
مددجویان موقتی		
۳۲۴۸۰/۲	۴۱۳۰۷/۴	۴۳۳۸۱/۴
میزان کمک‌های پرداختی (میلیارد ریال)		
۵۵۸۵/۷	۶۲۹۷/۹	۹۷۴۳/۶ ^(۱)
مستمری طرح مددجویی		
۳۲۵۰/۸	۳۷۸۳/۰	-
مستمری طرح شهید رجایی		
۲۳۶۴۳/۷	۳۱۲۲۶/۵	۳۳۶۳۷/۸
سایر هزینه‌ها		
۱۶۸۵/۰	۲۰۸۶/۸	۲۲۵۳/۹
سرانه پرداختی مستمری طرح مددجویی (هزار ریال)		
۱۹۵۲/۴	۲۴۰/۱۹	-
سرانه پرداختی مستمری طرح شهید رجایی (هزار ریال)		

ماخذ: کمیته امداد امام خمینی (ره)

۱- شامل کمک‌های پرداختی طرح شهید رجایی نیز می‌باشد.

۱۳۹۱، صندوق تامین اجتماعی و سازمان بیمه سلامت ایران در مجموع ۷۱/۹ میلیون نفر را تحت پوشش داشتند. این تعداد بیمه شده در مقایسه با سال قبل ۲/۰ درصد رشد داشت. صندوق تامین اجتماعی، کارگران و کارمندان تحت پوشش قانون کار را از طریق طرح‌های مشارکت اجباری و افراد خویش‌فرما را از طریق ترتیبات قراردادی تحت پوشش خدمات این صندوق قرار می‌دهد. تعداد بیمه‌شدگان اصلی صندوق تامین اجتماعی در سال ۱۳۹۱ به ۱۲۲۸۶/۷ هزار نفر رسید که نسبت به سال گذشته معادل ۶/۹ درصد افزایش داشت. از این تعداد، ۱۷/۳ درصد زن و ۸۲/۷ درصد مرد بودند.

۱۰-۸-۲- تامین اجتماعی بیمه‌ای

نظام تامین اجتماعی بیمه‌ای توسط صندوق تامین اجتماعی، سازمان بیمه سلامت ایران^(۱) و در برخی موارد صندوق‌های مستقل در کشور برقرار می‌شود. براساس آمار سال

۱- براساس ماده ۳۸ قانون برنامه پنجم توسعه کشور و به منظور تجمیع منابع مالی سلامت، رفع هم‌پوشانی بیمه‌های درمانی، برقراری عدالت اجتماعی در بخش سلامت، تامین پوشش کامل بیمه سلامت، یکسان‌سازی سیاست‌ها و روش‌های اجرایی در حوزه بیمه سلامت، تشکیل امور مراکز طرف قرارداد، تشکیل پرونده سلامت، فعال‌سازی نظام ارجاع و پزشک خانواده و کاهش سهم مردم از هزینه‌های درمان به ۲۰ درصد، سازمان بیمه سلامت ایران از سال ۱۳۹۱ تشکیل و کلیه وظایف سازمان بیمه خدمات درمانی به این سازمان محول گردید.

گزارش اقتصادی و ترازنامه سال ۱۳۹۱

۱۰-۸-۳- بیمه اجتماعی روستاییان و عشایر

طرح بیمه اجتماعی روستاییان و عشایر از جمله طرح‌هایی است که از ابتدای برنامه چهارم توسعه به اجرا درآمد. این صندوق عهده‌دار بیمه کشاورزان و سایر اقشار روستایی است. براساس قانون ساختار نظام جامع رفاه و تامین اجتماعی، برخورداری از مزایای این صندوق به صورت اختیاری طراحی شده است. به همین دلیل، گسترش آن از طریق فعالیت‌های کارگزاری صورت می‌گیرد. در سال ۱۳۹۱، با اضافه شدن ۲۳ کارگزاری، تعداد کل کارگزاری‌ها به ۳۵۱۲ مورد رسید.

جدول ۱۰-۱۰- تعداد کارگزاری‌ها و بیمه‌شدگان صندوق بیمه

اجتماعی روستاییان و عشایر

درصد تغییر	سال		بیمه‌شدگان اصلی تعداد کارگزاری‌ها
	۱۳۹۱	۱۳۹۰	
۹/۳	۱۰۴۷۸۷۳	۹۵۸۳۰۶	
۰/۷	۳۵۱۲	۳۴۸۹	

ماخذ: صندوق بیمه اجتماعی روستاییان و عشایر

در سال ۱۳۹۱، میزان کمک و سهم دولت در صندوق بیمه اجتماعی روستاییان و عشایر حدود ۲۶۰۱ میلیارد ریال تصویب شد که ۸۸/۱ درصد آن تخصیص یافت.

۱۰-۹- شاخص‌های توسعه انسانی

۱۰-۹-۱- شاخص توسعه انسانی کشور

دفتر برنامه عمران سازمان ملل متحد (UNDP) در گزارش توسعه انسانی ۲۰۱۴ خود با عنوان «توسعه انسانی پایدار» به کاهش آسیب‌پذیری و مقاوم‌سازی^(۳) به عنوان دو مفهوم مرتبط و بسیار مهم برای حفظ و پیشرفت توسعه انسانی اشاره نموده است.

براساس گزارش مذکور، از آغاز اجرای برنامه عمران ملل و ارائه اولین گزارش توسعه انسانی در سال ۱۹۹۰، بیشتر کشورها پیشرفت معنی‌داری را تجربه کرده‌اند.

براساس آمارهای ارائه شده در گزارش سال ۲۰۱۴، ایران در سال ۲۰۱۳ با رقم ۰/۷۴۹ در بین ۱۸۷ کشور رتبه ۷۵ را

در سال مورد بررسی، با احتساب بیمه‌شدگان تبعی، کل افراد تحت پوشش صندوق تامین اجتماعی با ۷/۴ درصد افزایش به ۳۷/۵ میلیون نفر رسید. از کل افراد تحت پوشش، ۴/۵ میلیون نفر مستمری‌بگیر و سایرین تحت پوشش خدمات بیمه‌ای صندوق بودند. البته عدم پوشش بیمه‌ای فرزندان پسر پس از اتمام تحصیلات و همچنین برخورداری هم‌زمان از چند نوع سیستم بیمه‌ای در پایین بودن بعد خانوار بیمه‌شدگان موثر بوده است.

در سال مورد بررسی، تعداد بازنشستگان صندوق تامین اجتماعی به ۱۱۸۷/۶ هزار نفر رسید که در مقایسه با سال قبل ۱۰/۶ درصد رشد داشت.

سازمان بیمه سلامت ایران که تحت پوشش وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی است، کارکنان دولت و افراد تحت پوشش آنان، روستاییان و خویش‌فرمایان را در مقابل هزینه‌های پزشکی بیمه می‌کند. تعداد افراد تحت پوشش سازمان بیمه سلامت ایران در سال ۱۳۹۱ با ۳/۴ درصد کاهش نسبت به سال قبل به ۳۴۳۱۷ هزار نفر رسید. با توجه به اجرای قانون بیمه همگانی در روستاهای کشور از سال ۱۳۷۷، بالغ بر ۲۳۲۳۱/۲ هزار نفر از روستاییان تحت پوشش سازمان بیمه سلامت ایران قرار دارند. این تعداد ۶۷/۷ درصد از کل افراد تحت پوشش این سازمان را تشکیل می‌دهد.

در سال ۱۳۹۱، سهم بیمه ایرانیان از کل افراد تحت پوشش سازمان بیمه سلامت ایران از ۱۰/۸ درصد در سال ۱۳۹۰ به ۸/۸ درصد کل بیمه‌شدگان رسید. براساس گزارش سازمان مذکور، حدود ۳۰۱۴/۰ هزار نفر از این پوشش بیمه‌ای استفاده می‌کنند. این تعداد بیمه شده در مقایسه با سال قبل ۲۱/۷ درصد کاهش نشان می‌دهد^(۱). به نظر می‌رسد با توجه به افزایش سالانه حق بیمه پرداختی توسط سرپرست خانوار، تعدادی از خانوارها از دریافت این نوع خدمات بیمه‌ای انصراف داده‌اند.

۱- بیمه درمان ایرانیان از سال ۱۳۸۷ و برای تحت پوشش قرار دادن کلیه اتباع ایرانی که فاقد هرگونه پوشش بیمه درمان هستند اجرا شده است. در این طرح ۵۰ درصد حق بیمه توسط دولت و بقیه توسط بیمه شده، پرداخت می‌گردد. متاهل بودن متقاضی شرط برخورداری از این نوع خدمات بیمه‌ای می‌باشد.

۲- Sustaining Human Progress: Reducing Vulnerabilities and Building Resilience

۲۰۱۳، نروژ با ۰/۹۴۴ بیشترین رقم شاخص توسعه انسانی را دارا بود.

چنانچه اثر نابرابری توزیع امکانات در شاخص‌های مرتبط با شاخص توسعه انسانی نیز مورد توجه قرار گیرد و شاخص توسعه انسانی تعدیل‌شده براساس نابرابری‌ها محاسبه گردد، شاخص توسعه انسانی نروژ به رقم ۰/۸۹۱ کاهش خواهد یافت، ولی همچنان رتبه اول را در بین کشورها دارا است. براساس گزارش مذکور، شاخص توسعه انسانی تعدیل شده ایران در سال ۲۰۱۳ رقم ۰/۴۹۸ بود و رتبه ایران در بین ۱۸۷ کشور ۳۴ پله تنزل داشت. شایان ذکر است سطح شاخص توسعه انسانی تعدیل شده در دنیا ۰/۵۴۱ می‌باشد.

کسب نمود که علی‌رغم بهبود شاخص نسبت به سال ۲۰۱۲، رتبه آن در مقایسه با سایر کشورها دو پله سقوط کرد. در این سال بیشترین مقدار شاخص در کشورهای با سطح توسعه انسانی بسیار بالا رقم ۰/۸۹۰ بود که در مقایسه با رقم سال ۲۰۱۲ (به میزان ۰/۸۸۵) حاکی از ارتقای سطح توسعه انسانی کشورهای مذکور است. متوسط شاخص برای کل جهان ۰/۷۰۲ بود که نسبت به سال ۲۰۱۲ به میزان ۰/۰۰۲ واحد افزایش داشته است. براساس این گزارش، سطح توسعه انسانی کشورها به چهار دسته بسیار بالا، بالا، متوسط و پایین تقسیم می‌شود. کشورهای با رتبه توسعه انسانی بین ۰/۷۰۰ تا ۰/۸۰۰ از جمله کشورهای با سطح توسعه انسانی بالا می‌باشند. در سال

جدول ۱۰-۱۱- شاخص توسعه انسانی در ایران

متوسط نرخ رشد سالانه HDI (درصد)	تغییر رتبه		سال					
	۲۰۱۲-۱۳	۲۰۱۱-۱۲	۲۰۱۳	۲۰۱۲	۲۰۱۱	۲۰۱۰	۲۰۰۷	
۲۰۰۰-۲۰۱۳	۱۹۹۰-۲۰۰۰							
۱/۰۷	۱/۶۹	-۲	-۲	۰/۷۴۹	۰/۷۴۲	۰/۷۴۲	۰/۷۴۰	۰/۷۰۶

نشان می‌دهد که کاهش در توسعه انسانی به نابرابری بیشتر زنان و مردان در دستیابی به ابعاد مذکور می‌انجامد. اندازه این شاخص بین صفر (حالت برابری کامل زنان و مردان در میزان دسترسی به ابعاد مذکور) و یک (نابرابری کامل) متغیر می‌باشد.

مطابق گزارش توسعه انسانی سال ۲۰۱۴، رتبه کشور ایران براساس شاخص عدم تعادل جنسیتی در سال ۲۰۱۳ در میان ۱۸۷ کشور جهان که اطلاعات لازم را دارا بودند ۱۰۹ بود. کشورهای اسلونی و سوئیس رتبه‌های اول و دوم را در شاخص مذکور دارا بودند؛ به عبارت دیگر، دو کشور مذکور کمترین میزان عدم تعادل جنسیتی را دارا هستند.

سهم زنان از صندلی‌های مجلس نیز یکی دیگر از شاخص‌های محاسبه شده در این گزارش است. بر این اساس، سهم زنان ایران در سال ۲۰۱۳ از صندلی‌های مجلس ۳/۱ درصد بود. شاخص مزبور در کشورهای عربی ۱۳/۸ درصد، در کشورهای اروپایی و آسیای مرکزی ۱۸/۲ درصد، در کشورهای کمتر توسعه‌یافته ۲۰/۰ درصد، در آمریکا ۱۸/۲ درصد و متوسط جهانی آن نیز ۲۱/۱ درصد بوده است.

۱۰-۹-۲- برخی شاخص‌های توسعه انسانی

میزان رضایت‌مندی از کل زندگی از جمله شاخص‌های دیگری است که در گزارش توسعه انسانی سال ۲۰۱۴ ارائه شده است. این شاخص بین صفر (کمترین میزان رضایت‌مندی) و ده (بیشترین میزان رضایت‌مندی) متغیر است. طی دوره ۱۲-۲۰۰۷، میزان این شاخص در سطح جهان ۵/۳ گزارش شد. شاخص مزبور در دوره مذکور برای کشور ایران ۴/۶ برآورد گردید که کمتر از میانگین جهانی است. کشور سوئیس با رقم ۷/۸ بیشترین میزان رضایت‌مندی را دارا است.

بنا بر این گزارش، تعداد مرگ و میر نوزادان هنگام تولد در سال ۲۰۱۲ در هر هزار تولد در کشور معادل ۱۵ نفر بود. در سال ۲۰۱۲، شاخص امید به زندگی در بدو تولد نیز برای زنان و مردان به ترتیب ۷۶/۱ و ۷۲/۲ سال بود که هر دو شاخص از میانگین جهانی آن (به ترتیب ۷۳/۰ و ۶۸/۸ سال) بالاتر می‌باشد.

۱۰-۹-۳- شاخص عدم تعادل جنسیتی

شاخص عدم تعادل جنسیتی شرایط نامساعد زنان را در سه بعد سلامت جنسیتی، توانمندی و بازار کار در نظر می‌گیرد و